

การทดลองที่ 13

เรื่อง ความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะ

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของแข็งโดยใช้หลักอาร์คิมิดีสได้
2. หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของของเหลวโดยใช้ขวดความถ่วงจำเพาะได้
3. หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของของแข็งโดยใช้ขวดความถ่วงจำเพาะได้

เครื่องใช้ในการทดลอง

1. เครื่องชั่งชนิดละเอียด
2. ขวดความถ่วงจำเพาะ (pycnometer)
3. ถ้วยแก้ว (beaker)
4. เทอร์โมมิเตอร์
5. ตัวอย่างวัตถุที่กำหนดให้หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะ

ทฤษฎี

ความหนาแน่นของวัตถุ คือ มวลสารของวัตถุที่มีอยู่ใน 1 หน่วยปริมาตร ณ อุณหภูมิหนึ่ง โดยที่หน่วยของความหนาแน่น คือ กิโลกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และกรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร ดังนั้นความหนาแน่นซึ่งนิยมเขียนแทนด้วยอักษรกรีก ρ (อ่านว่า rho) จึงมีความสัมพันธ์ดังนี้

$$\rho = \frac{m}{V} \quad (13.1)$$

$$\text{หรือ } m = \rho V \quad (13.2)$$

เมื่อ ρ = ความหนาแน่นของวัตถุ

m = มวลสารของวัตถุ

V = ปริมาตรของวัตถุ

มวลสารของวัตถุ m หาได้โดยการชั่งวัตถุด้วยเครื่องชั่ง ถ้าวัตถุเป็นรูปทรงกระบอกตันหรือทรงสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม อาจหาปริมาตรได้โดยการวัดสัดส่วน

แต่การหาปริมาตรของวัตถุ V อาจหาได้อีกวิธีหนึ่ง โดยอาศัยหลักอาร์คิมิดีส (Archimedes' principle) ซึ่งกล่าวว่า วัตถุที่จมในของเหลว จะจมทั้งหมดหรือจมแต่บางส่วนในของเหลวก็ตาม น้ำหนักของวัตถุจะลดลงเท่ากับน้ำหนักของของเหลวที่ถูกวัตถุนั้นแทนที่ สมมุติต้องการหาปริมาตรของวัตถุจมน้ำ

ให้ $m_1 =$ มวลของวัตถุเมื่อชั่งในอากาศ

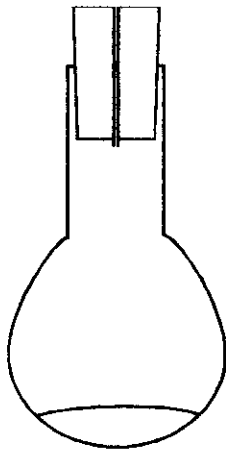
$m_2 =$ มวลของวัตถุเมื่อชั่งในน้ำ

มวลน้ำมีปริมาตรเท่ากับวัตถุที่จม $= m_1 - m_2$

$$\text{ดังนั้น ปริมาตรของวัตถุ } V = \frac{m_1 - m_2}{\rho_0} \quad (13.3)$$

เมื่อ ρ_0 เป็นความหนาแน่นของน้ำ ณ อุณหภูมินั้น

ความถ่วงจำเพาะของวัตถุ คือ อัตราส่วนระหว่างน้ำหนักของวัตถุและน้ำหนักของน้ำซึ่งมีปริมาตรเท่ากับวัตถุที่อุณหภูมิหนึ่ง หรือความถ่วงจำเพาะของวัตถุ คือ อัตราส่วนของปริมาตรปัจจุบันนิยมเรียกว่า “ความหนาแน่นสัมพัทธ์” (Relative density)

ให้ $m_a =$ มวลสารของวัตถุ

$m_b =$ มวลสารของน้ำที่มีปริมาตรเท่ากับวัตถุ

เมื่อมวลสารทั้งสองเป็นหน่วยเดียวกัน

$p =$ ความหนาแน่นของวัตถุ

$V =$ ปริมาตรของวัตถุ

$S =$ ความถ่วงจำเพาะของวัตถุ

$$\therefore S = \frac{m_a}{m_b} \quad (13.4)$$

รูปที่ 13.1 รูปขวดความถ่วงจำเพาะ

มวลสารของวัตถุ อาจคำนวณได้จากปริมาตร V และความถ่วงจำเพาะ S ของวัตถุนั้น ถ้า ρ_0 เป็นมวลสารของน้ำต่อ 1 หน่วยปริมาตร

$$\text{ดังนั้น มวลสารของวัตถุ, } m_a = V\rho_0 S \quad (13.5)$$

$$\text{และ } \rho = \frac{m_a}{V} = \rho_0 S \quad (13.6)$$

วิธีทดลอง

ตอนที่ 1 หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของวัตถุที่กำหนดให้ (ของแข็ง) โดยใช้หลักอาร์คิมิดีส

1. ชั่งมวลของวัตถุในอากาศ m_1
2. ชั่งมวลของวัตถุในน้ำ m_2
3. อ่านอุณหภูมิของน้ำด้วยเทอร์โมมิเตอร์
4. อ่านความหนาแน่นของน้ำที่อุณหภูมิขณะทำการทดลองจากตาราง
5. คำนวณปริมาตร ความหนาแน่น และความถ่วงจำเพาะของวัตถุ

มวลของวัตถุชั่งในอากาศ	=	m_1	กรัม
มวลของวัตถุชั่งในน้ำ	=	m_2	กรัม
มวลของที่มีปริมาตรเท่าวัตถุที่จุ่ม	=	$m_1 - m_2$	กรัม
ปริมาตรของวัตถุ V	=	$\frac{m_1 - m_2}{\rho_0}$	ลูกบาศก์เซนติเมตร
$\therefore$ ความหนาแน่นของวัตถุ	=	$\frac{m_1}{V}$	กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร
$\therefore$ ความถ่วงจำเพาะของวัตถุ	=	$\frac{\text{มวลของวัตถุในอากาศ}}{\text{มวลของน้ำซึ่งวัตถุแทนที่}}$	
	=	$\frac{m_1}{m_1 - m_2}$	

ตอนที่ 2 หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของของเหลวที่กำหนดให้โดยใช้ขวดความถ่วงจำเพาะ (ขวด ถ.พ.)

1. ชั่งหามวลของขวด ถ.พ. (m_0) ซึ่งสะอาดและแห้ง

2. ใส่ของเหลวที่กำหนดให้จนเต็มขวด ถ.พ. (m_1) ปิดจุกขวด และเช็ดภายนอกขวด ถ.พ. ให้แห้ง แล้วนำไปชั่งหามวลของของเหลว (m_a) (เทของเหลวที่ชั่งแล้วลงในขวดที่เตรียมไว้ให้)

3. ถ้างขวด ถ.พ. ด้วยน้ำกลั่น โดยใส่น้ำกลั่นลงไปประมาณครึ่งขวด เขย่าขวดให้ทั่วแล้วเททิ้ง จนแน่ใจว่าขวดสะอาด บรรจุน้ำกลั่นให้เต็มขวด ถ.พ. (m_2) ปิดจุกขวดและเช็ดภายนอกขวดให้แห้ง นำไปชั่งหามวลของน้ำ (m_b)

4. คำนวณหาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของของเหลว

มวลของขวด ถ.พ.	= m_0	กรัม
มวลของ (ขวด ถ.พ. + ของเหลว)	= m_1	กรัม
∴ มวลของของเหลว m_a	= $m_1 - m_0$	กรัม
มวลของ (ขวด ถ.พ. + น้ำ)	= m_2	กรัม
∴ มวลของน้ำ m_b	= $m_2 - m_0$	กรัม
ความถ่วงจำเพาะของของเหลว S	= $\frac{m_a}{m_b}$	
	= $\frac{m_1 - m_0}{m_2 - m_0}$	
ความหนาแน่นของของเหลว ρ	= $\rho_0 S$	กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร

ตอนที่ 3 หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของแข็งที่กำหนดให้ โดยใช้จวัดความถ่วงจำเพาะ

1. ชั่งหามวลของขวด ถ.พ. (m_0) ซึ่งสะอาดและแห้ง
2. ใส่วัตถุที่กำหนดให้ลงไปในขวด ถ.พ. ประมาณ $\frac{1}{3}$ ขวด ปิดจุกแล้วชั่งหามวลของวัตถุ
3. เติมน้ำกลั่นลงไปให้ได้ก่อนขวด และเขย่าไปมาเพื่อไล่ฟองอากาศออกไป และเติมน้ำกลั่นลงไปทีละน้อยและเขย่าจนไม่มีฟองอากาศเหลืออยู่ในขวด สุดท้ายยียงขวดไปมาเมื่อไม่มีฟองอากาศอยู่แล้ว ให้เติมน้ำกลั่นจนเต็มขวด ปิดจุก เช็ดให้แห้ง ชั่งหามวลของวัตถุและน้ำที่เติม
4. เปิดจุกเทน้ำทิ้งไปและเทวัตถุลงในกล่องที่จัดเตรียมไว้ให้ ถ้างขวดด้วยน้ำกลั่น บรรจุน้ำกลั่นให้เต็มขวด ปิดจุกเช็ดขวดให้แห้งทุกครั้งก่อนชั่ง หามวลของน้ำเต็มขวด

5. คำนวณหาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของวัตถุที่กำหนดให้

มวลของขวด ถ.พ.	= m_0	กรัม
มวลของ (ขวด ถ.พ. + วัตถุ)	= m_1	กรัม
มวลของวัตถุ	= $m_1 - m_0$	กรัม
มวลของ (ขวด ถ.พ. + วัตถุ + น้ำที่เต็ม)	= m_2	กรัม
มวลของน้ำที่เต็ม	= $m_2 - m_1$	กรัม
มวลของ (ขวด ถ.พ. + น้ำเต็มขวด)	= m_3	กรัม
มวลของน้ำเต็มขวด	= $m_3 - m_0$	กรัม
มวลของน้ำที่มี V เท่ากับวัตถุ	= $(m_3 - m_0) - (m_2 - m_1)$	กรัม

$$\therefore S = \frac{m_a}{m_b} = \frac{m_1 - m_0}{(m_3 - m_0) - (m_2 - m_1)}$$

ดังนั้น $\rho = \rho_0 S$ กรัมต่อลูกบาศก์เซนติเมตร

หมายเหตุ เมื่อทดลองโดยใช้หลักอาร์คิมิดีส และใช้ขวด ถ.พ. แล้ว ขอให้นักศึกษาเปรียบเทียบผลการทดลองที่ได้จากการใช้ทั้งสองวิธีนี้ ถ้าหากวัสดุที่ทำการทดลองทั้งสองวิธีเป็นชนิดเดียวกันค่าที่ได้จากวิธีใดน่าเชื่อถือกว่ากันหรือไม่

สรุปประเด็นสำคัญ

การชั่งวัตถุในน้ำภายหลังจากชั่งน้ำหนักวัตถุตามปกติเป็นวิธีหาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของวัตถุโดยใช้หลักอาร์คิมิดีสสำหรับของแข็งที่ไม่ละลายน้ำเท่านั้น ส่วนการใช้ขวด ถ.พ. หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะสำหรับของแข็งและของเหลวได้

กิจกรรมการเรียนรู้

บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุที่กำหนดให้หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะโดยใช้หลักอาร์คิมิดีสและใช้ขวด ถ.พ. ลงในตารางให้ถูกต้องและครบถ้วน

แบบทดสอบการทดลองที่ 13

- ในการหาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะ จงใช้หลักอาร์คิมิดีสกับวัตถุประเภทใด
  1. ก๊าซ
  2. ของแข็ง
  3. ของเหลว
  4. ของแข็งและของเหลว
- โดยอาศัยหลักอาร์คิมิดีสจะต้องหาปริมาณใดก่อนเป็นอันดับแรก
  1. มวลของวัตถุเมื่อชั่งในอากาศ, m_1
  2. มวลของวัตถุเมื่อชั่งในน้ำ, m_2
  3. ปริมาตรของวัตถุ, V
  4. ข้อ 1 และ 2 ถูก
- เมื่อ ρ_0 เป็นความหนาแน่นของน้ำ ณ อุณหภูมิทดลอง จะได้ $(m_1 - m_2)/\rho_0$ คืออะไร
  1. มวลวัตถุที่มีปริมาตรเท่ากับน้ำที่ถูกแทนที่
  2. มวลน้ำที่มีปริมาตรเท่ากับวัตถุที่จม
  3. ปริมาตรของวัตถุ
  4. น้ำหนักของวัตถุที่หายไป
- ความสัมพันธ์ในข้อ 3 เป็นไปตามหลักอาร์คิมิดีสอย่างไร
  1. น้ำหนักของวัตถุที่หายไปเท่ากับน้ำหนักของน้ำที่ถูกแทนที่
  2. ปริมาตรของวัตถุเท่ากับน้ำหนักของวัตถุที่หายไปเมื่อชั่งในน้ำ
  3. ปริมาตรของน้ำที่ถูกแทนที่เท่ากับปริมาตรของวัตถุที่จมน้ำ
  4. น้ำหนักของน้ำที่ถูกกอนที่เท่ากับปริมาตรของวัตถุที่จมน้ำ
- สำหรับความสัมพันธ์ในข้อ 3 จะใช้ได้ถูกต้องในกรณีใด
  1. วัตถุที่จมน้ำบางส่วน
  2. วัตถุที่จมน้ำทั้งหมด
  3. วัตถุที่ลอยน้ำบางส่วน
  4. วัตถุที่ลอยน้ำทั้งหมด
- ความถ่วงจำเพาะของวัตถุคืออะไร
  1. อัตราส่วนระหว่างน้ำหนักของวัตถุและน้ำหนักของน้ำที่มีปริมาตรเท่ากัน
  2. อัตราส่วนระหว่างความหนาแน่นของวัตถุและความหนาแน่นของน้ำ
  3. ความหนาแน่นสัมพันธ์
  4. ถูกทุกข้อ
- การใช้ชวด ถ.พ. หาความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะสำหรับวัตถุประเภทใด
  1. ก๊าซ
  2. ของแข็ง
  3. ของเหลว
  4. ของแข็งและของเหลว
- เมื่อชั่งมวลชวด ถ.พ. (m_0) และมวลของเหลวเต็มชวด ถ.พ. (m_1) และมวลของน้ำเต็มชวด ถ.พ. (m_2) จะหาความถ่วงจำเพาะ S สำหรับของเหลวได้จากความสัมพันธ์ใด
  1. m_1/m_2
  2. $(m_1 - m_0)/(m_2 - m_0)$
  3. $(m_2 - m_0)/(m_1 - m_0)$
  4. m_2/m_1

9. ในการบรรจุของแข็งลงในขวด ก.พ. จะต้องบรรจุอย่างไร
1. เต็มขวด
  2. ครึ่งขวด
  3. หนึ่งในสาม
  4. สองในสาม
10. โดยใช้ขวด ก.พ. หาความหนาแน่นของวัตถุจะต้องใช้วิธีการใด
1. ต้องหาค่าความถ่วงจำเพาะของวัตถุก่อน
  2. คำนวณจาก $\rho_0 S$
  3. ต้องหาค่าความหนาแน่นของน้ำก่อน
  4. ถูกทุกข้อ

แนวตอบ

1. 2	2. 4	3. 3	4. 1	5. 2
6. 4	7. 4	8. 2	9. 3	10. 4

บันทึกผลการทดลอง

เรื่อง ความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะ

ผู้รายงาน ชื่อ..... เลขรหัส.....

ผู้ร่วมรายงาน 1. ชื่อ..... เลขรหัส.....

2. ชื่อ..... เลขรหัส.....

3. ชื่อ..... เลขรหัส.....

4. ชื่อ..... เลขรหัส.....

ทำการทดลองวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... Section ..... กลุ่ม.....

อาจารย์ผู้ควบคุมปฏิบัติการ _____

ตอนที่ 1 หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของวัตถุที่กำหนดให้โดยใช้หลักอาร์คิมิดีส

ความหนาแน่นน้ำ, ρ_0 ที่อุณหภูมิ (ของน้ำ) ..... °C = ...กรัมต่อ ลบ.ซม.

(ดูจากตารางความหนาแน่นของน้ำที่อุณหภูมิต่างๆ ในห้องปฏิบัติการ โดยให้ใช้น้ำที่อุณหภูมิไม่สูงกว่าค่าสูงสุดในตารางนั้น)

ชนิดของวัตถุ (ระบุชนิด)	มวลเมื่อชั่ง ในอากาศ m_1 (กรัม)	มวลเมื่อชั่ง ในน้ำ m_2 (กรัม)	มวลน้ำที่มีปริมาตร - วัตถุที่จม $m_1 - m_2$ (กรัม)	ปริมาตร วัตถุ(V) $\frac{m_1 - m_2}{\rho_0}$ (ลบ.ซม.)	ความ หนาแน่น $\rho = \frac{m_1}{V}$ (กรัม/ลบ.ซม.)	ความ ถ่วงจำเพาะ $\frac{m_1}{m_1 - m_2}$	ความ เคลื่อน คลาด (%)
ค่าเฉลี่ย							
ค่าเฉลี่ย							

ตอนที่ 2 หาคความหนาแน่นและความถ่วงจำเพาะของเหลวที่กักหนดให้โดยใช้ขวด ถ.พ.

ชนิดของวัตถุ (ระบุชนิด)	มวลของ ขวด ถ.พ. m_0 (กรัม)	มวลของ (ขวด+วัตถุ) m_1 (กรัม)	มวลของ วัตถุ (m_a) $m_1 - m_0$ (กรัม)	มวลของ (ขวด+น้ำ) m_2 (กรัม)	$S = \frac{m_a}{m_b} = \frac{m_1 - m_0}{m_2 - m_0}$	$\rho = \rho_0 S$ (กรัม/ล.บ.ชม.)	ความเคลื่อน คลาด (%)
ค่าเฉลี่ย							
ค่าเฉลี่ย							

ตัวอย่างการคำนวณ

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 หาความหนาแน่นและความต่างจำเพาะของแข็งที่กำหนดให้โดยใช้ขวด ถ.พ.

ชนิดของวัตถุ (ระบุชนิด)	มวลของ ขวด ถ.พ. m_0 (กรัม)	มวลของ (ขวด+วัตถุ) m_1 (กรัม)	มวลของ วัตถุ $m_1 - m_0$ (กรัม)	มวลของ (ขวด+วัตถุ +น้ำเต็ม) m_2 (กรัม)	มวลของ น้ำที่เต็ม $m_2 - m_1$ (กรัม)	มวลของ น้ำเต็มขวด $m_3 - m_0$ (กรัม)	มวลที่มีปริมาตร เท่ากับวัตถุ $(m_3 - m_0) - (m_2 - m_1)$ (กรัม)	$S = \frac{m_a}{m_b} = \frac{m_a}{m_3 - m_0 - (m_2 - m_1)}$	$P = P_0 S$ (กรัมต่อ ลบ.ซม.)
ค่าเฉลี่ย									
ค่าเฉลี่ย									

ตัวอย่างการคำนวณ

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างวิธีการคำนวณ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุปและวิจารณ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....